

Veronika Honkasalo vas

Kirjallinen kysymys alaikäisten vankien sijoittamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Suomalaisessa kriminaalipolitiikassa on ylikovien rangaistusten sijaan pyritty järkevästi, tutkittuun tietoon perustuen ehkäisemään rikollisuutta, edistämään oikeudenmukaisuutta ja minimoimaan rikollisuudesta aiheutuvia haittoja. Ehdottoman vankeuden käyttö on pyritty rajaamaan vakavimpiin tapauksiin. Rikoksenteekijöiden sulkeminen keskenään suljettuihin laitoksiin voi itsessään olla monella tapaa haitallista ja muun muassa syventää rikollista elämäntapaa ja verkostoitumista. Alle 18-vuotiaan eli lapsen kohdalla vankeus on erityisen raskas seuraamus. Vaikka ehdottomaan vankeuteen tuomitseminen itsessään osoittaa lapsen tilanteen ajautuneen äärimmäisen vakavaksi, on yhteiskunnan kiinnitettävä erityistä huomiota tällaiseen tilanteeseen ajautuneiden lasten ja nuorten aseman huomioimiseksi ja elämänpolun kääntämiseksi.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 10 artiklan mukaan kaikkia henkilöitä, joilta on riistetty heidän vapautensa, on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen ihmisen synnynnäistä arvoa. Artiklan 2 kappaleen b kohdan mukaan syytettyt nuoret henkilöt on pidettävä erillään aikuisista ja heidän tapauksensa on mahdollisimman nopeasti ratkaistava. Artiklan 3 kappaleen mukaan vankeinhoitojärjestelmän on suotava vangeille sellainen kohtelu, jonka olennaisena tarkoituksena on heidän parantamisensa sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa palauttaminen. Saman kappaleen mukaan nuorisorikolliset on pidettävä erillään aikuisista ja heille on annettava heidän ikänsä ja oikeudellisen asemansa mukainen kohtelu. KP-sopimuksen 24 artiklan mukaan jokaisella lapsella on ilman syrjintää oikeus alaikäisyytensä edellyttämään suojeluun.

Muiden Pohjoismaiden tavoin Suomi on tehnyt KP-sopimuksen 10 artiklaa koskevan varauman, jolla ehdoton kieltä nuorten ja aikuisten rikoksenteekijöiden erillään pitämisestä on torjuttu joustavien järjestelyjen mahdollistamiseksi. Huolimatta KP-sopimukseen tehdystä varaumasta Suomea sitoo YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artikla. Suomi ei ole tehnyt varauksia lapsen oikeuksien sopimukseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat, että lapsen vangitsemiseen tai muuhun vapaudenriistoon on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa lapsia koskevissa toiminnoissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Kirjallinen kysymys KK 1032/2020 vp

Ennen lokakuussa 2006 voimaan tullutta nykyistä vankeuslakia (767/2005) alaikäisten vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä ei ollut velvoittavaa säännöstä kansallisessa lainsäädännössä. Vankeuslain säätämisen yhteydessä huomautettiin (HE 263/2004 vp s. 89), että kun Suomi ei ollut tehnyt varaumaa lapsen oikeuksien sopimukseen, eivät alaikäisten erillään pitämistä koskeva kotimainen sääntely ja käytännössä noudatettu menettely olleet sopusoinnussa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Myös perustuslain 7 §:ssä edellytetään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tapaan, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään lailla.

Vankeuslain 4 luvun 8 §:ssä säädetään vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteista. Pykälän 1 momentin mukaan vankilaan sijoitettaessa on otettava huomioon muun muassa vangin ikä, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin ja mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Pykälän 2 momentissa säädetään lisäksi nimenomaisesti, että alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Sijoittamisesta vankilassa säädetään vankeuslain 5 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan vangin osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Vankeuslain 5 luvun 2 §:n mukaan alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Tutkintavankeuslain (768/2005) 3 luvun 1 §:n mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Sekä alaikäisen vankilaan sijoittamisesta että vankilassa sijoittamisesta säädetään pääsäännöksi KP-sopimuksen ja lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen pitäminen erillään aikuisista vangeista. Kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvä velvoite ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan mahdollistaa joustavuutta. Pääsäännöstä poikkeamisen on kuitenkin perustuttava nimenomaan lapsen etuun. Vankeuslain nykyistä lapsen erillään pitämistä sääntelyä perusteltiin nimenomaisesti lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteen täyttämiseksi. Säännöksen perustelujen mukaan poikkeaminen erilläänpitämisvelvoitteesta edellyttäisi harkintaa kussakin yksittäisessä tapauksessa kokonaisvaltaisesti. Perustelujen mukaan on selvää, että lapsen edun merkitystä ei saa sivuuttaa esimerkiksi pelkästään sen vuoksi, että soveltuvia tiloja ei ole käytössä. (HE 263/2004 vp s. 150)

Uutistietojen mukaan Rikosseuraamuslaitos suunnittelee valtakunnallisen, alle 18-vuotiaille tarkoitetun lapsivankiosaston perustamista. Viraston mukaan lasten ja nuorten tuki ja palvelut voitaisiin tällöin järjestää nykyistä ammattitaitoisemmin ja paremmin. Osasto olisi tietojen mukaan tarkoitus sijoittaa Vantaan vankilaan rakennettavaan lisärakennukseen. Rikosseuraamuslaitos on lisäksi esittänyt lakimuutosta, jolla alaikäisten tutkintavankien sijoituspaikaksi tulisi vankilan sijaan lastensuojelulaitos.

Rikosseuraamuslaitoksen mukaan Suomessa suorittaa vankeustuomiota vuosittain 5–10 alaikäistä henkilöä. Joulukuussa heitä oli uutisen mukaan vain yksi. Tutkintavankeina alaikäisiä on muutamia kymmeniä vuosittain. Vankilat tekevät lapsivankien tukemisessa tiivistä yhteistyötä

Kirjallinen kysymys KK 1032/2020 vp

huoltajien, perheen, lastensuojelun, terveydenhuollon, koululaitoksen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan alaikäisten tarvitsemien palveluiden ja tuen ohjaaminen nykymallissa yksittäisiin vankiloihin on kuitenkin vaikeaa.

Esimerkiksi lapsiasiavaltuutettu on vastikään katsonut, ettei alaikäisen rikoksentekijän tulisi päätyä vankilaan. Valtuutettu on niin ikään kiinnittänyt huomiota siihen, että lainsäädännön mahdollistama nuorisorangaistus olisi monesti tehokkaampi keino puuttua nuoren tilanteeseen ja tukea nuorta, mutta tätä vaihtoehtoa käytetään hyvin vähän. Nuorisorangaistus on mahdollinen 15—17-vuotiaiden kohdalla, ja se koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään ja työhön perehtymisestä. Nuorisorangaistus ei toisaalta rinnastu rangaistusjärjestelmässä ehdottomaan vankeuteen, vaan asettuu ankaruudeltaan ehdollisen vankeuden tasolle, mutta siihen voidaan tuomita, jos ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hallitus aikoo varmistaa, että vankeusrangaistusten täytäntöönpano on täysimääräisesti sopusoinnussa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa ja että lapsen turvallisuutta, hyvinvointia, tuen saamista ja pääsyä rikoksettomaan elämään ei vaaranneta sijoittamalla alaikäisiä ja aikuisia vankeja samoihin tiloihin,

miten varmistetaan, että alaikäisten vankien sijoittamisessa turvataan myös tarpeellisten yhteyksien säilyminen lapsen läheisiin sekä muut lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät, jos lapsivangit eri puolilta maata sijoitetaan jatkossa yhdelle, Vantaalle sijoittuvalle osastolle,

aiotaanko myös lainsäädäntöä tarkistaa lapsivankien aikuisista vangeista erillään pitämistä koskevien velvoitteiden tiukentamiseksi, ja aikooko Suomi arvioida uudelleen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklaan tekemäänsä varaumaa ja

aikooko hallitus arvioida laajemmin ehdottoman vankeuden sopivuutta alaikäisten rikoksentekijöiden kohdalla ja esimerkiksi nuorisorangaistuksen käytön edistämistä?

Helsingissä 22.1.2021

Veronika Honkasalo vas